

“De universiteiten in Nederland zijn op de rug gaan liggen voor Big Tech”

Interview | door Tom ter Horst

31 mei 2023 | Big Tech drukt een stevig stempel op het hoger onderwijs, de gezondheidszorg en de politiek. Toch is professor Bart Jacobs (RU) onvermoeibaar bezig met privacy-vriendelijke digitale alternatieven. Na open-source inlogomgeving Yivi (voorheen IRMA geheten) ontwikkelt hij nu het alternatieve sociale medium PubHubs. Dat andere partijen met zijn initiatieven aan de haal gaan, is Jacobs om het even. “Als ik er rijk van had willen worden, had ik er een bedrijfje van moeten maken.”

Privacy-vriendelijke inlogomgeving

Bart Jacobs is professor in digitale veiligheid aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Uit zijn onderzoek ontstond het idee voor een privacy-vriendelijke inlogomgeving. “Op gegeven moment dachten we: misschien moeten we iets daarmee doen.” Het project werd ondergebracht in een stichting, die een samenwerking aanging met domeinregister SIDN om het verder te ontwikkelen – tot tevredenheid van Jacobs. “Dat vergt organisatie en discipline, die de universiteit niet altijd heeft.”

Zelf richt Jacobs zich op vervolgonderzoek, dat weer teruggekoppeld wordt naar de ontwikkelaar. Belangrijke beslissingen worden wel in samenspraak genomen; zo mag de omgeving niet zomaar verkocht worden. De toegankelijkheid van de omgeving blijft daarmee behouden, denkt Jacobs: “Als ik er rijk van had willen worden, had ik er een bedrijfje van moeten maken.”

Niettemin “komt het behoorlijk van de grond”, zegt de Nijmeegse

hoogleraar met gevoel voor *understatement*: er zijn inmiddels meer dan 100.000 gebruikers van de omgeving. Toch was het merkrecht niet vastgelegd, zegt Jacobs. “De oude naam IRMA was een studentikoos grapje, mede vernoemd naar onze secretaresse. Toen bleek er een Duits ICT-bedrijf te zijn dat de rechten had op de naam IRMA. Dat is potentieel verwarrend en gevaarlijk. Ze wilden hun rechten niet verkopen, dus hebben we een nieuwe naam zonder betekenis bedacht: [Yivi](#). Daarvan was de merknaam en het webadres nog beschikbaar.”

Goed voorbeeld doet volgen

Het succes van IRMA/Yivi was wellicht ietwat onverwacht, maar niet onverhoopt volgens Jacobs. “We hadden niet meteen gedacht dat het honderdduizend gebruikers zou trekken, maar we hadden toch wel de naïeve ambitie om hiermee de wereld te veroveren. Voor een deel hebben we dat ook wel gedaan.” Zo is de Europese Unie twee jaar geleden begonnen met *digital identity wallets*, online omgevingen voor persoonsauthenticatie. Jacobs lacht: “Die zijn eigenlijk gebaseerd op Yivi. Europa kent Yivi goed en ik weet informeel dat het als inspiratie heeft gediend.”

Toch heeft hij kritische kanttekeningen bij het Europese initiatief. “Ik vind het wel vervelend dat dit niet goed gecoördineerd wordt. Het dreigt zo een eigen speeltje van ieder EU-land op zich te worden. Wat zegt de EU vervolgens? ‘Ieder land moet een wallet hebben, en ze moeten allemaal samenwerken.’ Dat is nogal een uitdaging. Het zou helpen als Europa open source zou verplichten.” Zo worden publieke diensten minder commercieel en meer gemeenschappelijk.

Het steekt Jacobs niet dat anderen met zijn concepten gaan pronken. “Als academicus gaat het mij om de onderliggende ideeën. We hebben laten zien dat privacy-vriendelijke identificatie wel degelijk mogelijk is. Die ideeën hebben breder postgevat. Je kunt wel tien onderzoeksartikelen schrijven, maar het laten zien heeft veel meer impact bij beleidsambtenaren en politici. Dan valt het kwartje. Op gegeven moment gaat het een eigen leven leiden, maar ik vind het wel heel leuk dat die adoptie groter wordt. Niet de

hele wereld hoeft Yivi te gebruiken, maar wel de ideeën daarachter.”

SURF schuift dozen voor Microsoft

Behalve Europa heeft ook Nederland het werk van Jacobs opgemerkt. Zo is de Rijksoverheid bezig met een *wallet* op dezelfde basis. Dat doet de Nijmeegse hoogleraarswenkbrauwen fronsen. “Staatssecretaris Van Huffelen maakt zich sterk dat Nederland vooroploopt in Europa met privacy-vriendelijke, open source initiatieven. Ik dacht dat ze Yivi zouden gaan ondersteunen, maar wat doen ze: ze gaan hun eigen Yivi bouwen! Ik bekijk het met verbazing; hiermee creëren ze ruis. Moeten bedrijven nu Yivi gebruiken of wachten op wat het ministerie doet?”

Een andere navolging van Yivi is de [eduID-inlogomgeving van SURF](#), de ICT-coöperatie van het hoger onderwijs. Jacobs kraakt kritische noten over de invloed van Microsoft op de slagkracht van SURF. “Ik vind dat bij SURF veel te weinig innovatie over is en dat het veel te volgzzaam is geworden. Het was vroeger echt een innovatieve, initiatiefrijke club; daar is weinig van over. SURF zou de ICT-hub van het hoger onderwijs moeten zijn; ze moeten geen dozen schuiven voor Microsoft.”

Deze afhankelijkheid van Big Tech is niet in het voordeel van universiteiten, vindt Jacobs. “Er is heel veel onvrede in de academische wereld over de dominante rol van Microsoft. Wij zijn in Nijmegen een Microsoft-universiteit: Microsoft bepaalt wat hier gebeurt. Ik vind dat SURF veel te weinig eigen initiatieven heeft om wat anders daartegenover te stellen. In Duitsland en Frankrijk draait de helft van de universiteiten op Nextcloud, een open source-platform. In Nederland zijn we direct op de rug gaan liggen voor grote Big Tech-partijen uit Amerika, en SURF is daarin volgzzaam.”

Tekenen tegen ChatGPT en Big Tech

Het bekendste voorbeeld van Big Tech in het hoger onderwijs is ChatGPT, waarvoor Jacobs recent nog [waarschuwde op ScienceGuide](#). Zijn bezwaren raken ook aan de beginselen van betrouwbare digitale identificatie. “Een van de grote maatschappelijke uitdagingen is authenticiteit van informatie.

Dat wordt steeds moeilijker vanwege nepnieuws en omdat teksten en video's kunnen worden gemanipuleerd." Jacobs stelt daartoe voor om systematisch [digitale handtekeningen te gebruiken](#), zoals in Yivi ook gebeurt. "Als er een waarschuwing komt om ramen en deuren dicht te doen, wil je ook weten dat dit van de politie afkomstig is."

Bij inschrijving ga je akkoord met onze privacy-voorwaarden. Deze voorwaarden zijn [hier](#) te lezen.

ONTVANG DE NIEUWSBRIEF

De wekelijkse nieuwsbrief is nog korte tijd gratis te ontvangen. De voorwaarden vindt u [hier](#).

Digitale ondertekening zou tevens een oplossing kunnen zijn voor ChatGPT in de wetenschap, oppert Jacobs. "Als mijn handtekening eronder staat, dan ben ik aansprakelijk ervoor. Bij wetenschappers die ChatGPT gebruiken, moet het de norm worden dat ze dit in de methodologie vermelden. Voor studenten geldt hetzelfde." Dit zal effectiever zijn dan regulering door Big Tech zelf, denkt Jacobs. "Ik geloof er niet in dat de ene AI een nepfilmpje maakt en de andere moet bekijken of het wel echt is. Dan ben je al te laat. Het is grote flauwekul dat ChatGPT zichzelf kan controleren."

Publieke zorg versus Big Tech

De strijd tussen publieke en private belangen speelt ook buiten het hoger onderwijs, bijvoorbeeld in de gezondheidszorg. In 2011 sneuvelde de komst van het elektronisch patiëntendossier (EPD) in de Eerste Kamer, tot spijt van Jacobs. "Ik vond dat er een EPD moest komen vanuit de publieke sector. Het alternatief is dat de private sector het gaat doen, en dan ben je alle publieke controle erover kwijt. Daar heeft de Eerste Kamer in al haar wijsheid niet voor gekozen. Nu werken ziekenhuizen met niet-compatibele

systemen en heeft de publieke sector het nakijken. Daarmee ben ik niet zo blij.”

Een alternatieve aanpak op basis van een open standaard is [Nuts](#), dat gebruikmaakt van de Yivi-technieken. Inmiddels zijn er nieuwe politieke plannen voor een persoonlijke gezondheidsomgeving (PGO), waarbij iedere patiënt zijn eigen digitale kluisje heeft. Jacobs kan kort zijn. “Daarover ben ik heel sceptisch. Het is een verkeerde manier van verantwoordelijkheden dumpen op individuen. De politiek verkoopt het als ‘autonomie’ of ‘mensen in hun kracht zetten’, maar volgens mij maak je mensen alleen maar kwetsbaarder.”

Jacobs schetst de toekomst van een dergelijke digitale ontwikkeling. “Stel, ik wil over vijf jaar naar Amerika of China vliegen. Dan zeggen ze misschien wel: ‘Zet je PGO maar open.’ Daartegen ben ik totaal niet opgewassen als individu. Als China tegen mijn ziekenhuis zegt: ‘Mogen we het medisch dossier van meneer Jacobs?’, dan zegt het ziekenhuis ook: ‘Sodemieter op!’ Bij dit soort projecten haal je alle institutionele bescherming weg, je gooit mensen onder de bus en zegt: ‘Je bent lekker zelfredzaam.’”

Beschaafd sociaal netwerk

Jacobs is er echter de persoon niet naar om alleen te protesteren aan de zijlijn. “Ik ben erg voor het ontwikkelen van alternatieven voor Big Tech. Software die wordt gebruikt voor publieke doeleinden of door de overheid wordt aanbesteed, moet gewoon open-source aanbesteed worden. Dat is belangrijk voor de digitale autonomie van Europa.”

Samen met [José van Dijck](#) ontwikkelt hij nu [PubHubs](#), “een sociaal netwerk waar mensen zich hopelijk iets beschaafder gedragen”. Net als in Yivi is het idee van identiteit belangrijk, zegt Jacobs. “PubHubs is een samenwerking van losse *communities*, in ieder waarvan je een apart pseudoniem krijgt. Als je je niet netjes gedraagt in een *community*, wordt je pseudoniem geblokkeerd en kom je niet meer binnen.” De *community* bepaalt en modereert dus zelf, in tegenstelling tot Big Tech. “Facebook beschouwt moderatie als een *failure*.”

Jacobs legt zijn beweegredenen uit. “Er zit een steeds breder ongemak in de huidige sociale media, die iedere mafkees een toeter geven. Ons uitgangspunt is niet op het individu gericht, maar op corresponderen en converseren binnen een *community*.” Zijn Jacobs’ ambities voor PubHubs nu realistischer dan bij Yivi? “In eerste instantie richten we ons op Nederland, maar de hoop is breder. Als we het in Nederland draaiend krijgen, komen andere landen vanzelf wel kijken. Ik hoop dat het opschaaft naar Europa. Hier hebben we wel maar direct de merknaam geclaimd.”

Politieke keuze om Big Tech te weren

Van een afstand lijken de initiatieven van Jacobs een reactie te zijn op technologische ontwikkeling die verkeerd dreigt te gaan. Toch vindt hij niet dat ethische overwegingen altijd pas achteraf hoeven te komen. “In de praktijk is het vaak zo, maar het kan anders. Yivi en PubHubs zijn voorbeelden van *value-driven design*. Digitale ondertekening kan voelen als een vorm van onderdrukking, maar ook als een instrument om zekerheid te creëren. In een patiëntendiscussiegroep wil je wel graag weten wie er arts is.”

Aangezien Big Tech zichzelf niet reguleert, is het volgens Jacobs een politieke keuze om zekerheid voor de burger te garanderen. “Nederland heeft de afgelopen twintig tot dertig jaar een heel marktgedreven houding gehad: ‘de markt weet het beter’. Ik vind het wel de rol van de politiek om anders voor te schrijven en anders te doen. *Data flows* bepalen de machtsverhoudingen in de samenleving. Volgens mij zit er niemand die dit snapt in het parlement, of misschien een of twee. Technologische ontwikkeling heeft grote politieke impact.”

Net zoals in het hoger onderwijs en in de gezondheidszorg gloort in de politiek inmiddels hoop op digitale beterschap, denkt Jacobs. “De Tweede Kamer heeft nu een vaste commissie digitale zaken, opgericht tijdens de coronacrisis. Toen moest men verouderde en slecht beveiligde GGD-systemen op onbedoelde schaal inzetten. Zelf was ik betrokken bij de discussie over de CoronaMelder-app. Er was eindeloos debat over het nut, maar niet zozeer over de werking ervan. De app was open-source, met

hosting in Nederland." Zelfs in crisistijd kunnen publieke waarden dus prevaleren boven private belangen.

ScienceGuide ▼

Gerelateerde artikelen

“Enthousiasme van werkgevers nu uitgesprokener dan ik eerder heb gezien”

Werkgevers zijn erg enthousiast over een nieuwe bachelor in...

'Net als computer en internet moet AI het onderwijs gaan helpen'

De invloed van AI groeit, maar waarheen? Bram Enning...

'AI-opleidingen meer bezig met aantrekken dan behouden vrouwelijke studenten'

Lector Maaike Harbers (Hogeschool Rotterdam) legt uit waarom vrouwen...

